

ΕΝΟΤΗΤΑ 10

Κάνω κάτι, παθαίνω κάτι ή βρίσκομαι σε μια κατάσταση

Το ρήμα

Χτες είδαμε στον κινηματογράφο μια ταινία όλο δράση. Και τι δεν έγινε. Ο πρωταγωνιστής, ένας αστυνομικός, αναζητούσε μια συμμορία αρχαιοκαπήλων. Στην αρχή έψαχνε στα αρχεία του για ίχνη της σπείρας. Αργότερα, όταν βρήκε μια άκρη, άρχισε να τους παρακολουθεί και να σχεδιάζει τρόπους να τους ξεσκεπάσει. Αλλά κι εκείνοι δεν έμειναν με σταυρωμένα χέρια. Μόλις τον αντιλήφθηκαν, προσπάθησαν με κάθε τρόπο να τον ξεφορτωθούν. Μάλιστα πλήρωσαν έναν αδίστακτο κακοποιό για να τον κυνηγήσει. Ο αστυνομικός ξέφυγε σκαρφαλώνοντας από τον φωταγωγό. Στη συνέχεια, βρέθηκε στο περβάζι ενός παραθύρου χωρίς να μπορεί να διαφύγει από αλλού. Αναγκάστηκε να βουτήξει στο κενό και, για καλή του τύχη, προσγειώθηκε στην καρότσα ενός φορτηγού. Αφού είχε πια ξεφύγει από τον κίνδυνο, ο αστυνομικός έστειλε τους συνεργάτες του στο κρησφύγετο των κακοποιών.

Ορέστη, δες τα λόγια σου! Όταν μιλάμε για ενέργειες και καταστάσεις χρησιμοποιούμε συνήθως ρήματα.

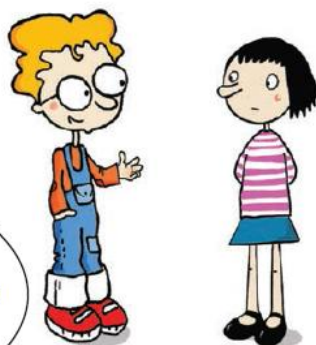
ΡΗΜΑ → Είναι κλιτό μέρος του λόγου που το χρησιμοποιούμε για να εκφράσουμε μια ενέργεια ή κατάσταση. Είναι το πιο κεντρικό μέρος του λόγου γιατί γύρω του χτίζουμε προτάσεις.

Γενικά χαρακτηριστικά

Α. Πρόσωπο και αριθμός

Όλοι μας **τρομάξαμε** όταν ο αστυνομικός πήδηξε από το μπαλκόνι πάνω στην καρότσα του φορτηγού. **Τρόμαξε** ο θείος Βρασίδης, **τρόμαξες** εσύ, **τρόμαξαν** και τα ξαδέλφια μας. Σας κορόιδεψα λίγο που **τρομάξατε**, αλλά, να πω την αλήθεια, **τρόμαξα** κι εγώ αρκετά.

Το ρήμα δέχεται διαφορετικές καταλήξεις που δείχνουν για ποιον μιλάμε κάθε φορά (δηλαδή δείχνουν Α', Β', Γ' πρόσωπο ενικού και πληθυντικού αριθμού):

	Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός	
Α' πρόσωπο	εγώ	τρόμαξ-α	όλοι μας	τρομάξ-αμε
Β' πρόσωπο	εσύ	τρόμαξ-ες	εσείς	τρομάξ-ατε
Γ' πρόσωπο	ο θείος Βρασίδης	τρόμαξ-ε	τα ξαδέλφια μας	τρόμαξ-αν

Με λίγα λόγια, το ρήμα έχει πρόσωπο και αριθμό.

Β. Ποιόν ενεργείας και χρόνοι

Μπορούμε, ακόμα, να προσθέσουμε διαφορετικές καταλήξεις ή μόρια για να δείξουμε **πότε** έγινε η πράξη που περιγράφουμε:

Ο άνθρωπος μαγειρεύε
στη φωτιά.

παρελθόν

Η μητέρα μου μαγειρεύει
το φαγητό στους 180
βαθμούς.

παρόν

Ένα ρομπότ θα μαγειρεύει
το φαγητό στα δισέγγονά
μας.

μέλλον

Αρα, το ρήμα έχει τρεις χρονικές βαθμίδες!

Το ρήμα, επίσης, μας δείχνει αν η πράξη που περιγράφουμε είναι εξακολουθητική – επαναλαμβανόμενη ή αν αναφερόμαστε σε αυτή χωρίς να δηλώνουμε διάρκεια, δηλαδή συνοπτική – στιγμιαία):

Ο αστυνομικός κάθε φορά **ξέφευγε**
από τους διώκτες του
με διαφορετικούς τρόπους.

Τούτη τη φορά **ξέφυγε**
από τον φωταγωγό.

**Εξακολουθητική –
επαναλαμβανόμενη ενέργεια**

**Συνοπτική – στιγμιαία
ενέργεια**

Επίσης αν χρησιμοποιήσουμε το ρήμα *έχω* + τον *άκλιτο ρηματικό τύπο σε -ει*, τότε δηλώνουμε ότι η πράξη έχει ολοκληρωθεί:

Μέχρι να πεις κύμινο, ο αστυνομικός **είχε ξεφύγει** από τους διώκτες του για τα καλά.

Συντελεσμένη ενέργεια

Το ρήμα έχει και ποιόν ενεργείας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 10: Κάνω κάτι, παθαίνω κάτι ή βρίσκομαι σε μια κατάσταση

Τώρα, για να φτιάξουμε τις κατηγορίες κλίσης του ρήματος της γλώσσας μας, συνδυάζουμε τις χρονικές βαθμίδες με το ποιόν ενεργείας.

Έτσι μπορούμε να δείξουμε ταυτόχρονα:

α. **ΠΟΤΕ** γίνεται μια ενέργεια/πράξη

(αν γίνεται στο παρελθόν, στο παρόν ή στο μέλλον)

και

β. **ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΜΕ ΤΟΝ ΟΠΟΙΟ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΩ**, δηλαδή το ποιόν ενεργείας (εξακολουθητικό – επαναλαμβανόμενο, συνοπτικό – στιγμιαίο, συντελεσμένο).

Α, ξέρω! Συνδυάζουμε τη χρονική βαθμίδα με το ποιόν ενεργείας!

ΠΟΙΟΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ \ ΧΡΟΝΙΚΗ ΒΑΘΜΙΔΑ	Παρελθόν	Παρόν	Μέλλον
Εξακολουθητικό – Επαναλαμβανόμενο	έ-γραφα παρατατικός	γράφω ενεστώτας	θα γράφω εξακολουθητικός μέλλοντας
Συνοπτικό – Στιγμιαίο	έ-γραψα αόριστος	γράφω ;	θα γράψω συνοπτικός μέλλοντας
Συντελεσμένο	είχα γράψει υπερσυντέλικος	έχω γράψει παρακείμενος	θα έχω γράψει συντελεσμένος μέλλοντας

Ο ενεστώτας, ο παρατατικός κτλ. λέγονται **χρόνοι** του ρήματος.

Α, κατάλαβα. Τις κατηγορίες «ενεστώτας», «παρατατικός», «αόριστος» κτλ. τις λέμε **χρόνους**, κι αυτές δηλώνουν μαζί και χρονική βαθμίδα και ποιόν ενεργείας.

Ναι, αλλή τι είναι το ερωτηματικό κάτω από τον τύπο *γράφω*;

Ο τύπος *γράφω, γράφεις, γράφει...* δε χρησιμοποιείται μόνος του στη γλώσσα μας (εκτός από λίγες εξαιρέσεις). Τον βρίσκουμε πάντα μαζί με μόρια ή με το ρήμα «έχω», από τα οποία και εξαρτάται. Για τον λόγο αυτό, τον λέμε **εξαρτημένο**.

Χρησιμοποιούμε τον εξαρτημένο μαζί με τα μόρια *θα* και *να* για να σχηματίσουμε τον συνοπτικό μέλλοντα και την υποτακτική (βλ. παρακάτω: *εγκλίσεις*):

θα γράψω ένα γράμμα – να γράψω ένα γράμμα

Επίσης χρησιμοποιούμε το Γ' ενικό πρόσωπο του εξαρτημένου ως άκλιτο τύπο για να σχηματίσουμε τους συντελεσμένους χρόνους:

έχω γράψει ένα γράμμα – είχα γράψει ένα γράμμα – θα έχω γράψει ένα γράμμα

Σχηματίζω τους παροντικούς χρόνους:

Ο ενεστώτας περιγράφει μια ενέργεια που εξελίσσεται στο παρόν (π.χ. *Η Μαρία **θύνει** τις ασκήσεις*) ή που επαναλαμβάνεται συνήθως (π.χ. *Ο ταχυδρόμος μάς **φέρει** τα γράμματα κάθε πρωί*).

Ο παρακείμενος μας δείχνει ότι μια ενέργεια έχει ήδη ολοκληρωθεί τη στιγμή που μιλάμε, και σχηματίζεται με το βοηθητικό ρήμα έχω + τον άκλιτο τύπο Γ' ενικού του εξαρτημένου (π.χ. ***Έχω γράψει***).

Σχηματίζω τους μελλοντικούς χρόνους:

Οι μελλοντικοί χρόνοι μάς μιλούν για πράξεις που θα γίνουν ή θα έχουν ολοκληρωθεί στο μέλλον.

Λοιπόν, σύμφωνοι, **θα** σου τηλεφωνήσω αύριο στις 3.

Αύριο όλη τη μέρα **θα παίζουμε** μπάσκετ... κι αν δούμε ότι μας αρέσει, **θα παίζουμε** μπάσκετ κάθε Τετάρτη και Παρασκευή!

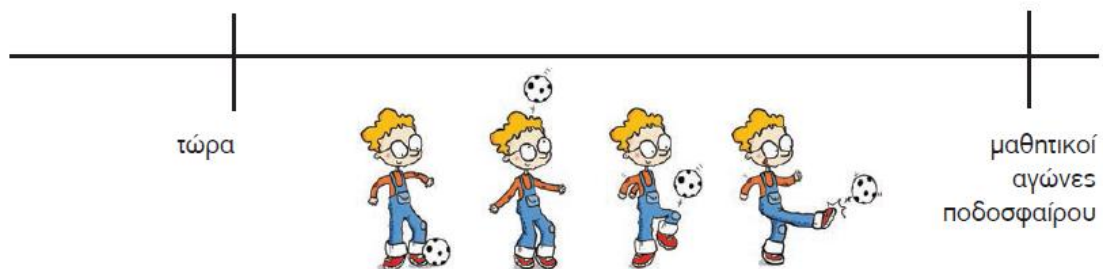
Ο συνοπτικός μέλλοντας μας δείχνει μια ενέργεια που θα γίνει σε κάποια στιγμή στο μέλλον.

Ο εξακολουθητικός μέλλοντας μας δείχνει μια ενέργεια που θα γίνεται στο μέλλον είτε εξακολουθητικά (συνεχώς) είτε επαναλαμβανόμενα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 10: Κάνω κάτι, παθαίνω κάτι ή βρίσκομαι σε μια κατάσταση

Ο συντελεσμένος μέλλοντας μιλά για μια ενέργεια (ή για μια σειρά από ενέργειες) που θα γίνει στο μέλλον και θα έχει τελειώσει πριν από κάποιο χρονικό σημείο.

Ο Ορέστης **θα έχει παίξει** ποδόσφαιρο περισσότερο από κάθε άλλο παιδί στη γειτονιά όταν θα ξεκινήσουν οι μαθητικοί αγώνες ποδοσφαίρου.

Σχηματίζω τους μελλοντικούς χρόνους βάζοντας το μόριο *θα* μπροστά από τον κατάλληλο τύπο του ρήματος.

Ο Ορέστης **θα** παίξει μπάλα σήμερα το απόγευμα.

Ο Ορέστης **θα** παίξει μπάλα σχεδόν κάθε μέρα αυτό το μήνα.

Ο Ορέστης **θα** έχει παίξει μπάλα περισσότερο από κάθε άλλο παιδί στη γειτονιά όταν θα ξεκινήσουν οι μαθητικοί αγώνες ποδοσφαίρου.

Το *θα* συνοδεύεται από τον κατάλληλο τύπο για να μας δώσει τους τρεις μέλλοντες:

Συνοπτικός μέλλοντας	θα + εξαρτημένος	(θα παίξει)
Εξακολουθητικός μέλλοντας	θα + τύποι ενεστώτα	(θα παίζει)
Συντελεσμένος μέλλοντας	θα + τύποι παρακειμένου	(θα έχει παίξει)

Σχηματίζω τους παρελθοντικούς χρόνους:

Οι παρελθοντικοί χρόνοι μάς μιλούν για πράξεις που έγιναν στο παρελθόν.

Τηλεφώνησα στη Μαρία χτες
στις 3 μμ.

Χτες το απόγευμα
παίζαμε μπάσκετ στο
προαύλιο του σχολείου.. και
στις καλοκαιρινές διακοπές
παίζαμε μπάσκετ κάθε Τετάρτη
και Παρασκευή!

Ο αόριστος μάς δείχνει μια ενέργεια
που έγινε στο παρελθόν και είχε
συνοπτικό χαρακτήρα (χωρίς να
ενδιαφερόμαστε για το αν η ενέργεια
αυτή είχε μικρή ή μεγάλη διάρκεια).

Ο παρατατικός μάς δείχνει μια
ενέργεια που γινόταν στο παρελθόν
είτε εξακολουθητικά (συνεχώς) είτε
επαναλαμβανόμενα.

Ο υπερσυντέλικος μιλά για μια
ενέργεια που έγινε στο
παρελθόν και που είχε
ολοκληρωθεί πριν από κάποια
άλλη χρονική στιγμή στο
παρελθόν.

Ο Ορέστης είχε παίξει
ποδόσφαιρο περισσότερο από κάθε
άλλο παιδί στη γειτονιά όταν ξεκίνησαν
οι μαθητικοί αγώνες
ποδοσφαίρου.

μαθητικοί
αγώνες
ποδοσφαίρου

τώρα

Στον παρατατικό και τον αόριστο συχνά
παρατηρούμε ότι οι δισύλλαβοι ρηματικοί
τύποι έχουν μια επιπλέον συλλαβή,
τη συλλαβή έ-, πάνω στην οποία
σημειώνουμε τον τόνο:

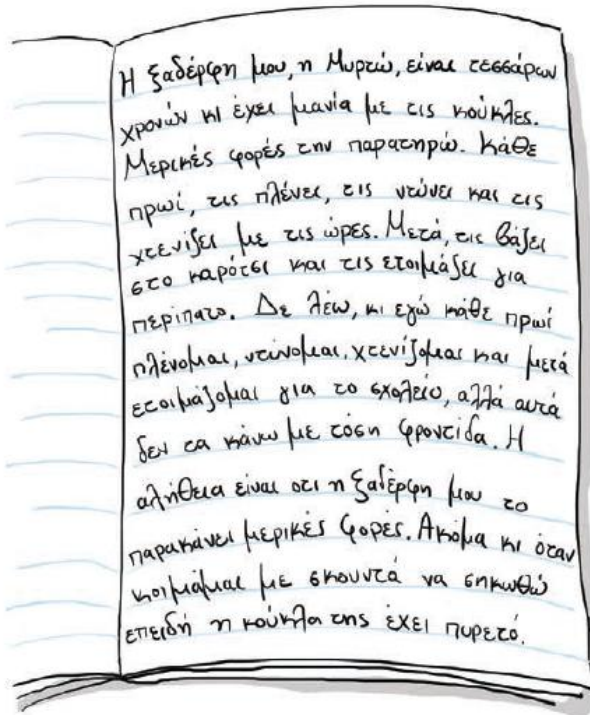
λύνω → έ-λυνα
λύνω → έ-λυσα

Αυτό το έ- λέγεται αύξηση.

Γ. Φωνή και μεταβατικότητα

α. Ενεργητική και παθητική φωνή

ντύνω - ντύνομαι

πλένω - πλένομαι

χτενίζω - χτενίζομαι

Βλέπουμε ότι ορισμένοι τύποι του ρήματος έχουν Α' ενικό πρόσωπο οριστικής ενεστώτα σε -ω/-ώ. Αυτοί συνήθως δηλώνουν ότι το υποκείμενο ενεργεί και αποτελούν την **ενεργητική φωνή** του ρήματος: π.χ. πλένω, χτενίζω.

Άλλοι τύποι του ρήματος έχουν Α' ενικό πρόσωπο οριστικής ενεστώτα σε -μαι. Αυτοί συνήθως δηλώνουν ότι το υποκείμενο δέχεται κάποια ενέργεια – παθαίνει κάτι και αποτελούν την **παθητική φωνή** του ρήματος: π.χ. πλένομαι, χτενίζομαι.

Χα, το ρήμα λοιπόν έχει και φωνή!

Β. Α' συζυγία

Τα ρήματα της συζυγίας αυτής ανήκουν σε τέσσερις τάξεις, δηλαδή τέσσερις διαφορετικούς τρόπους κλίσης:

Τάξη 1: χάνω

Ενεργητική Φωνή			
Οριστική			
Ενεστώτας	Παρατατικός	Αόριστος	Συνοπτικός Μέλλοντας
χάνω χάνεις χάνει χάνουμε χάνετε χάνουν(ε)	έχανα έχανες έχανε χάναμε χάνατε έχαναν / χάνανε	έχασα έχασες έχασε χάσαμε χάσατε έχασαν / χάσανε	θα χάσω θα χάσεις θα χάσει θα χάσουμε θα χάσετε θα χάσουν(ε)
Εξακολουθητικός Μέλλοντας	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος	Συντελεσμένος Μέλλοντας
θα χάνω θα χάνεις θα χάνει θα χάνουμε θα χάνετε θα χάνουν(ε)	έχω χάσει έχεις χάσει έχει χάσει έχουμε χάσει έχετε χάσει έχουν(ε) χάσει	είχα χάσει είχες χάσει είχε χάσει είχαμε χάσει είχατε χάσει είχαν(ε) χάσει	θα έχω χάσει θα έχεις χάσει θα έχει χάσει θα έχουμε χάσει θα έχετε χάσει θα έχουν(ε) χάσει
Υποτακτική ¹			
Εξακολουθητική	Συνοπτική	Συντελεσμένη	
να χάνω να χάνεις να χάνει να χάνουμε να χάνετε να χάνουν(ε)	να χάσω να χάσεις να χάσει να χάσουμε να χάσετε να χάσουν(ε)	να έχω χάσει να έχεις χάσει να έχει χάσει να έχουμε χάσει να έχετε χάσει να έχουν(ε) χάσει	
Άλλοι τύποι			
να έχανα... να έχασα... να είχα χάσει...			
Προστακτική			
Εξακολουθητική	Συνοπτική		
χάνε χάνετε	χάσε χάστε		

1. Σε άλλες γραμματικές α) οι τύποι της Υποτακτικής: Εξακολουθητική, Συνοπτική, Συντελεσμένη ορίζονται ως: Υποτακτική Ενεστώτα, Υποτακτική Αορίστου, Υποτακτική Παρακείμενου, αντίστοιχα και β) οι τύποι της Προστακτικής: Εξακολουθητική, Συνοπτική ορίζονται ως: Προστακτική Ενεστώτα, Προστακτική Αορίστου, αντίστοιχα.

Παθητική Φωνή

Οριστική			
Ενεστώτας	Παρατατικός	Αόριστος	Συνοπτικός Μέλλοντας
χάνομαι χάνεσαι χάνεται χανόμαστε χάνετε/χανόσαστε χάνονται	χανόμουν(α) χανόσουν(α) χανόταν(ε) χανόμασταν χανόσασταν χάνονταν/χανόντουσαν	χάθηκα χάθηκες χάθηκε χαθήκαμε χαθήκατε χάθηκαν/χαθήκανε	θα χαθώ θα χαθείς θα χαθεί θα χαθούμε θα χαθείτε θα χαθούν(ε)
Εξακολουθητικός Μέλλοντας	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος	Συντελεσμένος Μέλλοντας
θα χάνομαι θα χάνεσαι θα χάνεται θα χανόμαστε θα χάνετε/χανόσαστε θα χάνονται	έχω χαθεί έχεις χαθεί έχει χαθεί έχουμε χαθεί έχετε χαθεί έχουν(ε) χαθεί	είχα χαθεί είχες χαθεί είχε χαθεί είχαμε χαθεί είχατε χαθεί είχαν(ε) χαθεί	θα έχω χαθεί θα έχεις χαθεί θα έχει χαθεί θα έχουμε χαθεί θα έχετε χαθεί θα έχουν(ε) χαθεί

Υποτακτική		
Εξακολουθητική	Συνοπτική	Συντελεσμένη
να χάνομαι να χάνεσαι να χάνεται να χανόμαστε να χάνετε/χανόσαστε να χάνονται	να χαθώ να χαθείς να χαθεί να χαθούμε να χαθείτε να χαθούν(ε)	να έχω χαθεί να έχεις χαθεί να έχει χαθεί να έχουμε χαθεί να έχετε χαθεί να έχουν(ε) χαθεί

Άλλοι τύποι

να χανόμουν(α)...

να χάθηκα...

να είχα χαθεί...

Προστακτική

Εξακολουθητική	Συνοπτική
— —	χάσου χαθείτε

Έτσι κλίνονται:

ρίχνω, ντύνω, πληρώνω, ιδρύω κ.ά.